

топырақ

Су, ауа, жылу, өсімдік және тірі ағзалардың әсерінен, тау жыныстардың үгілу нәтижесінде жер қыртысының беткі қабатында пайда болған ерекше табиғи құрылым топырақ деп аталады.

Топырақтың механикалық құрамына топырақтың ірілі және кішілі минерал бөлшектерінің жиынтығы жатады.

Топырақтың қарашірігі -жануарлар дүниесі өздерінің тіршілік әрекетінің нәтижесінде топырақты байытады да шірінді мөлшерін көбейте түседі)
шірінді мен кальциге бай және құрылымы кесек топырақтарды құрылымды топырақ деп атайды

топырақ

сұйық

қатты

газ тәрізді

органикалық

бейорганикалық

қарашірік

минералдар

су, құм, саз, ауа

Топырақ-жердің құнарлы қабаты

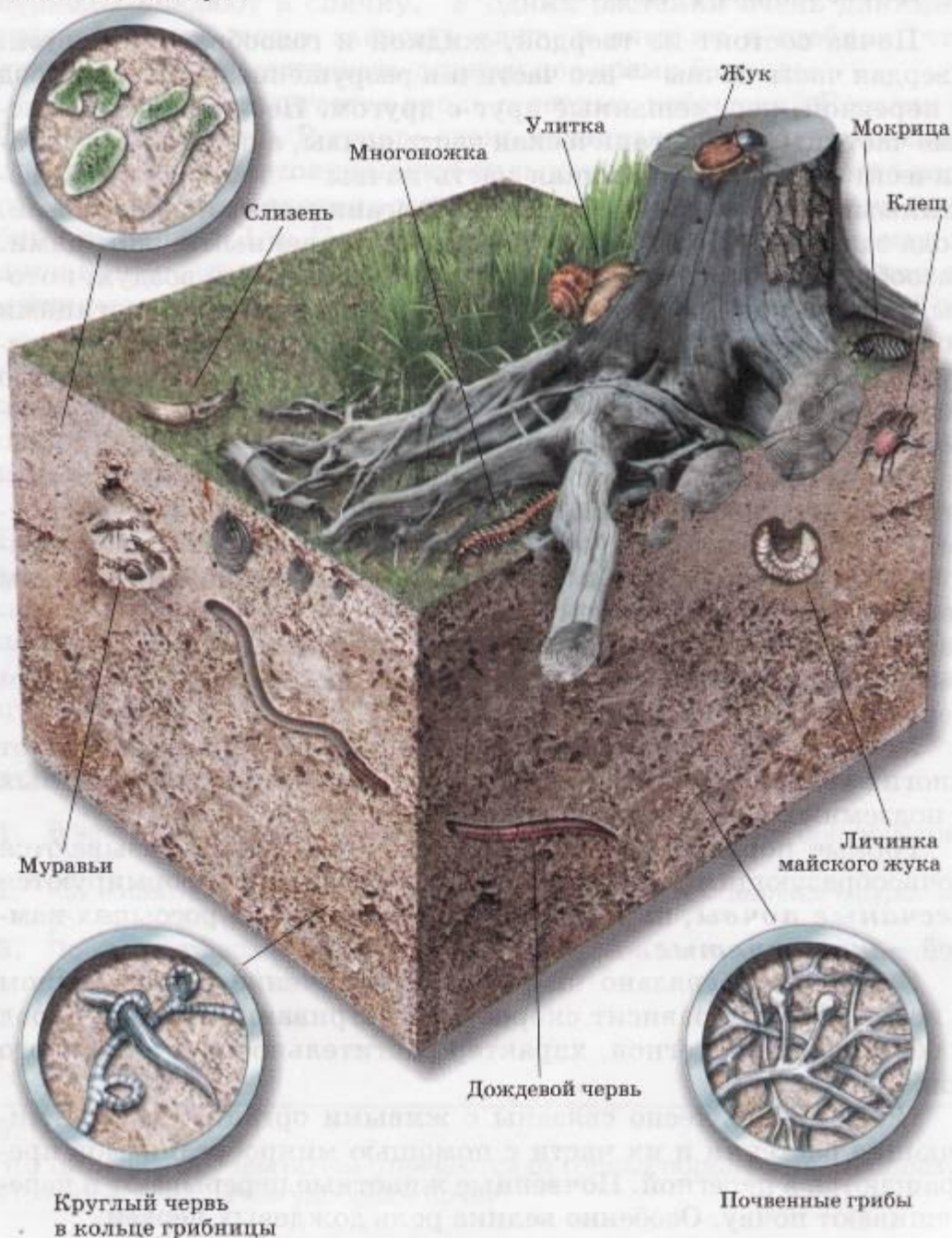
Топырақтану – топырақты,оның құнарлығын сақтау мәселесін зерттейтін ғылым

**Василий Васильевич
Докучаев
(1846—1903)**

Докучаев В.В.-топырақтану
ғылымының негізін салушы.

Почвенные микроскопические
животные и бактерии

Топырақта тірі
ағзалардың
қалдықтары
кеңімен таралған:
өсімдіктердің
тамырлары,
саңырауқұлақтар,
микроағзалар.

Топырақ қалыптастырушы факторлар:

Топырақтың механикалық құрылымы құрамында құм, саз ,шаң және суды өз бойына сіңіруі көрсеткіш болып табылады.

Құрылымды –бөлшектері 10 мм ден ірі болса-ауа мен құнарлы заттарды өткізуге қасиеті жоғары.

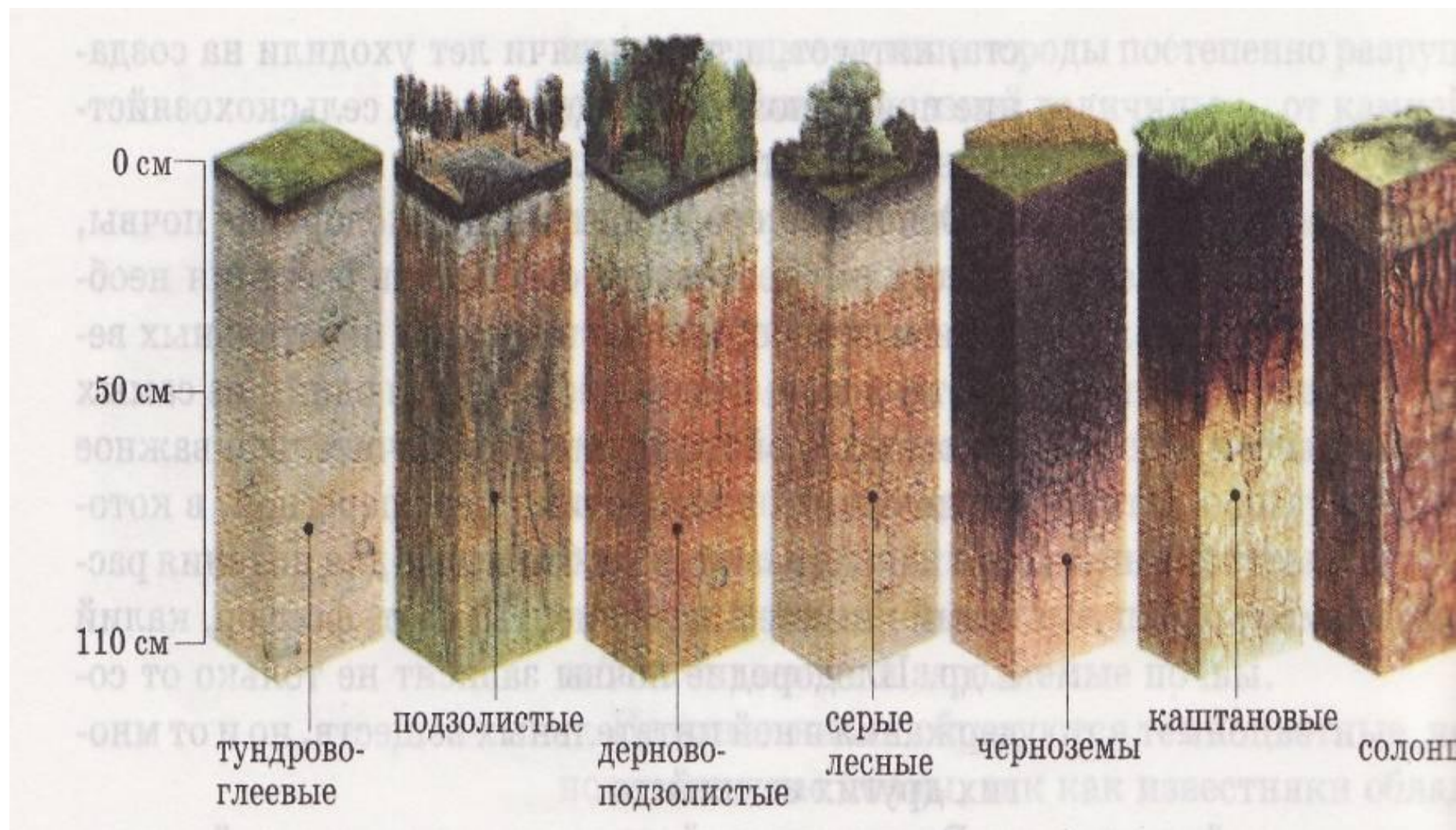
Құрылымсыз- бөлшектері өте ұсақ. Шаюлуға бейімді топырақ болып саналады.

Құрамында 40 % құм, 40 %-шаң, 20 % саз болған топырақ механикалық жағынан құрылымды болып саналады.

Топырақ қимасы (топырақ қабаты)- топырақтың өзара морфологиялық қалыптасуы, түсі, қасиеті мен құрылымы бойынша айырмашылық ететін жер бетіне параллель орналасқан қабаттары.

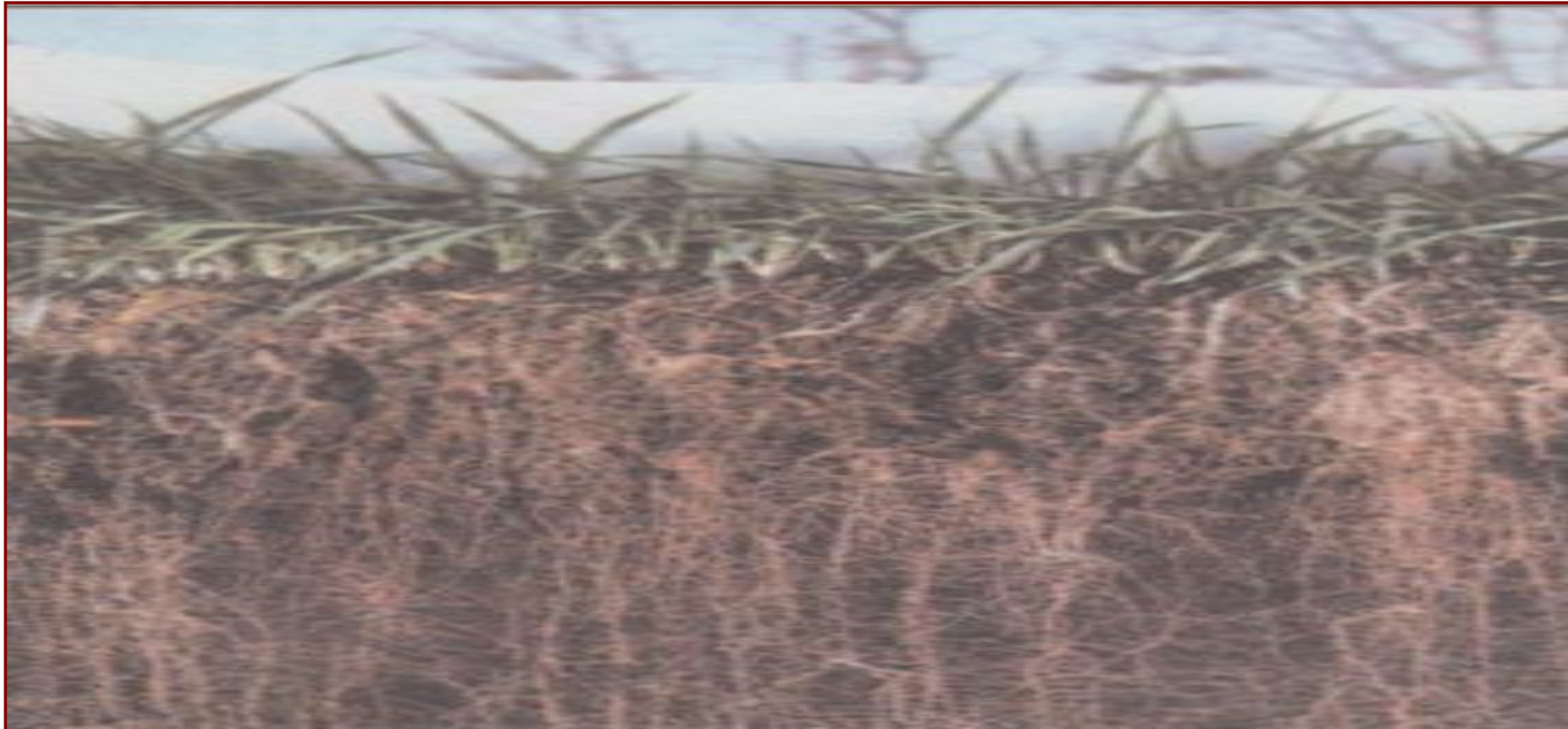

1-тундра-батпақты, 2-ақшыл сұрғылт немесе сортаң, 3-шымды-күлгін, 4-сұр орманды, 5-қаратопырақ, 6-күрен, 7-сорлар

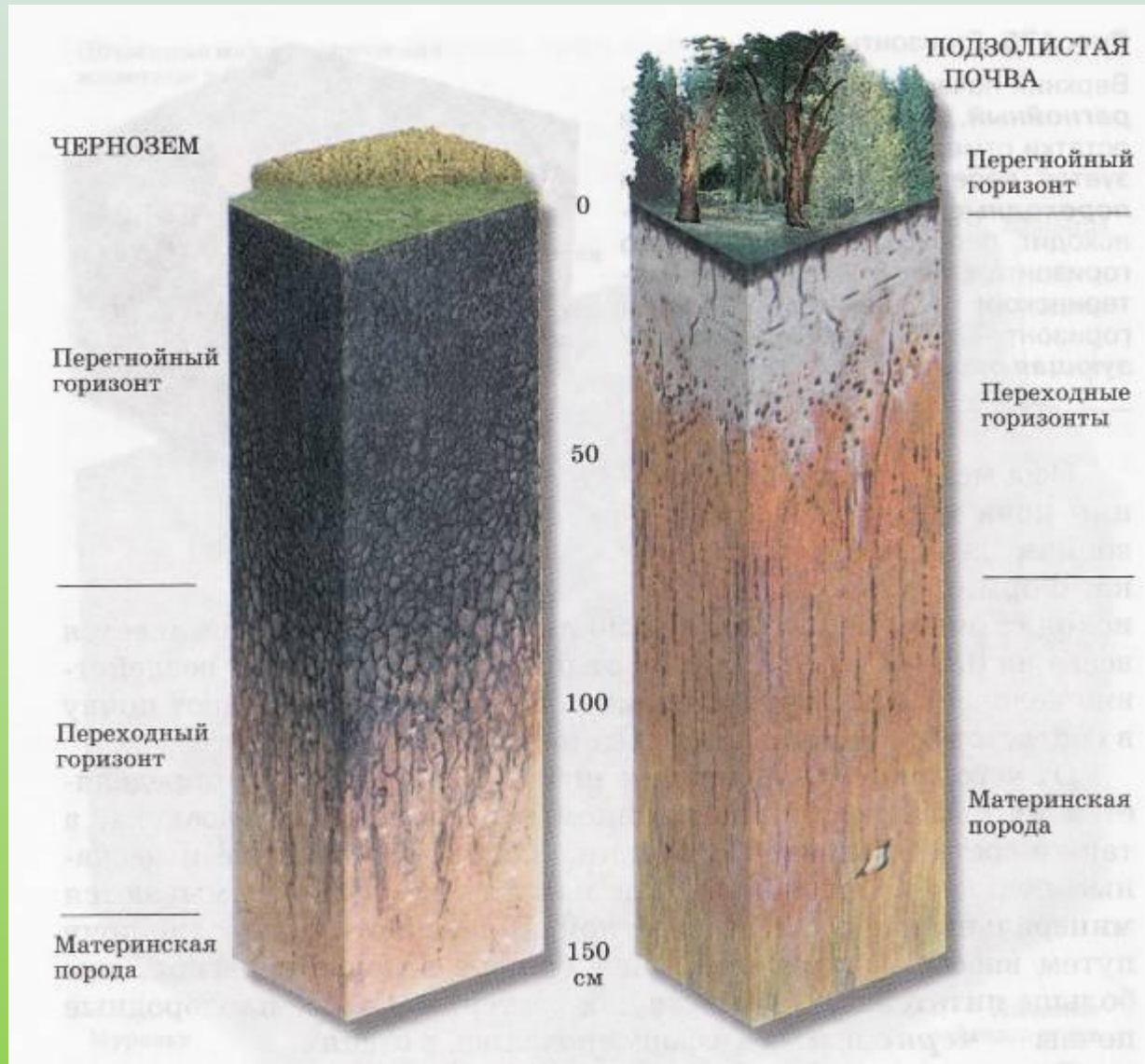

Топырақ қалыптасқан тау жыныстары-
аналық деп аталады:

*Құмдарда-құмды, құмдауытты сазда-
сазды, саздауытты. Тастарда- тасты
топырақтар түзіледі.*

Қара топырақ пен сортаң топырақтың құрамы

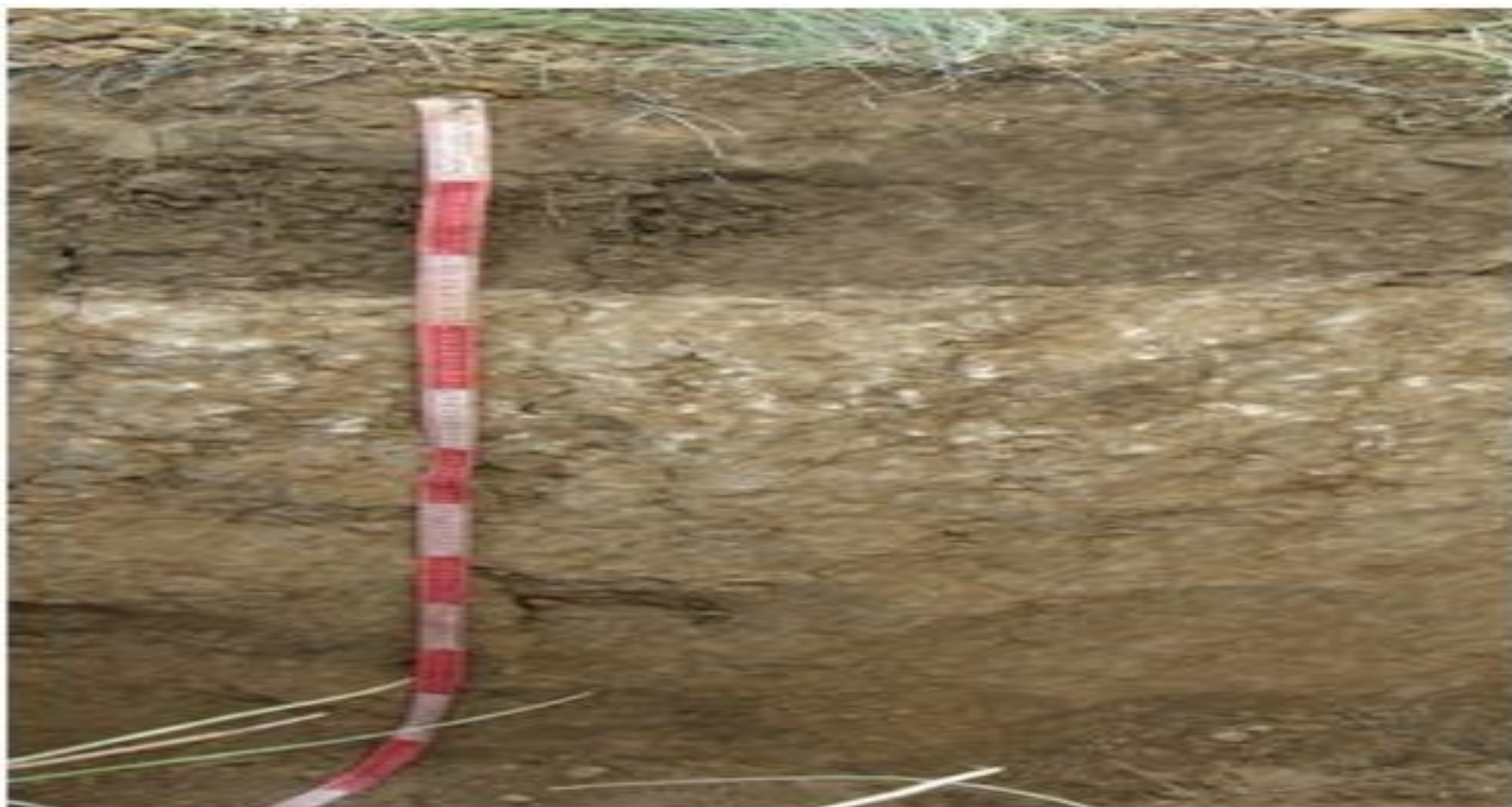

Қазақстан -территория аумағы бойынша дүние жүзінде 9-шы орын алып жатып, ең ірі материк Еуразияның ортасында орналасқан. Оның дүние жүзі мұхиттардан алақашықтықтығы- климаты пен табиғи зоналарының таралуына әсері мол. Қазақстанда топырақтардың таралуы ендік бойынша өзгеріп отырады, ал шығыс пен оңтүстіктегі таулы аймақтарында топырақтар биіктік белдеу принципі негізінде өзгереді.

Қазақстанның солтүстік аймақтарында 52° с.е. солтүстігінде қара топырақ-ең құнарлы топырақтардың түрі. Қарашірік-9-6% құрайды. 25,5 млн.га территорияның 9,5% алып жатыр. Қостанай, Ақмола, Павлодар, Батыс-Қазақстан облысының солтүстік аймақтарында таралған.

52 ° -48° с.е. аралығында , жауын-шашын мөлшері азайған сайын Қазақстанның орталық аудандарын, Каспий маңы ойпатын және ШҚО-ның жазықтарын қара қоңыр топырақтар алып жатыр. Олар жай қара қоңыр және ашық қара қоңыр топырақ болып бөлінеді. Шірінді 6-4% құрайды, 95,6 млн.га, территорияның 34 % құрайды. Суармалы егіншілікке пайдаланылады.

48° с.е. Оңтүстігіне қарай шөлді даланың сұр қоңыр топырақтары мен сорлар кеңімен таралған. Шірінді 4-2% құрайды, 120 млн.га, территорияның 44 % алып жатыр. Суармалы егіншілік пен мал жайылымдарға пайдаланылады. Сорлардың беткі қабатында ерітінді тұздар көп мөлшерде кездесіп, өсімдіктердің таралуына кері әсер етеді.

